

Sámit

– okta álbmot
njealjji riikkas

- 40 000 *sámi Norggas*
- 20 000 *sámi Ruotas*
- 7 500 *sámi Suomas*
- 2 000 *sámi Ruoššas*

SÁMIT DAHJE SÁPMELAČČAT leat Suoma, Norgga, Ruošša ja Ruota álgoálbmot. Sápme-laččat leat okta álbmot geat orrot dán njealjji riikkas. Sápme-laččain leat iežaset árbevirolaš eatnamat, ja iežaset sierralággan giella, kultuvra, historjá ja ealáhusat.

Sápmi lea namma sápmelaččaid árbevirolaš guovllus. Sápmi-sátni gávdno buot sámi suopmaniin. Dat vuolgá dan namas maid sámit ieža geavahit alcceseaset, *sámit* dahje *sápmelaččat*. Ovdalaš áigge gohčoduvojedje sápmelaččat iešgudetlágan namahusaiguin eará gielain, nu go «lapper» dahje «finner» dárogillii, «lappar» ruotagillii ja «lappalaiset» suomagillii. Dán áiggi lea namma *Sámi* dahje *Saami* válđojuvvon atnui engelasgielas, ja nu maiddái ohcangirjjiin ja máilmmeviidosas álgoálbmot ovttasbarggus gos sámit leat aktiivvalaččat oassálastán.

Nu guhkás maŋás áiggis go gávdnojit gáldut, duodaštit ahte sámit leat dolin orron dain guovlluin davvin mat odne leat Davviriiikkat, ja Guoládatnjárggas, gos sámi ássanguovlu lea maid odne. Sis-Finnmárkkus Norggas ja Ohcejoga gielddas Suomas leat sámit eanetlogus. Lea meroštallojuvvon ahte leat gaskal 60- ja 70 000 sápmelačča; sullii 40 000 Norggas, 20 000 Ruotas, 7 500 Suomas ja 2 000 Ruoššas.

Norggas čilge 1987 Sámelága §2–6 sápmelačča sihke gielalaš ja subjektiivvalaš eavttuiguin. Das čilgejuvvo ahte sii geat julggaštit iežaset atnit sápmelažžan, ja geain juogo lea sámeigiella ruovttugiellan, dahje lea dahje lea leamaš vánhnen, vánhenvánhnen dahje máttarvánhnen, geas lea dahje lea leamaš sámeigiella ruovttugiellan, dahje geas lea vánhnen gii lea dahje lea leamaš čálihuovvon sámi jienastuslohkui, sáhttet gáibidit iežaset sierra čálihit sámi jienastuslohkui ássangielladas ja sáhttet válljejuvot Sámedigái. Sápme-laččat geat leat Suomas, Ruoššas ja Ruotas eret ja leat orron Norggas unnimusat golbma jagi, maiddái sáhttet čálihit iežaset jienastuslohkui, go ollašuttet Sámelága §2–6 eavttuid.

www.samediggi.no

www.galdu.org

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Gonagas Harald rahpamin 5. Sámedikki, golggotmánu 9. b. 2005:s. GOVVA: MIN ÁIGI.

Sámediggí Norggas - Sámiid álbmot välljen politihkalaš orgána

NORGGGA SÁMEDIKKI áirasiid välljejit sápmelaččain miehtá riikka vällgaid bokte. Sámediggí lea iešmearrideaddji politihkalaš orgána ja sámiid alimus ovddasteaddji orgána Norggas. Sámedikki lágalaš vuoddu gávdno Sámelága paragrafas 1–2, mii cealká ahte sámi álbmogis galgá leat iežas riikaviidosas sámediggí, masa sámit leat välljen sámiid. Sámedikki vuodđudeapmi lea dehálaš oassi Norgga vuodđolága paragrafa 110a:s, mii mearriduvvui Norgga Stuoradikkis cuoŋománu 21. b. 1988:s. Vuodđolága paragrafa 110a cealká: «Lea stáhta eiseválddiid geatnegasvuohta láchit diliid nu ahte sámi álbmotjoavku sáhtá sealluhit ja ovddidit iežas giela, kultuvrra ja servodateallima.» Sámedikki politihkalaš váldái gullet visot áššit maid Sámediggí oavvvilda leat sámiide guoski áššit.

Sámedikkis leat 43 áirasa (2005:s viiddiduvvon 39 áirasis) geaid sámit leat välljen sámi jienastuslogu vuodul. Norga lea juhkkovuvvon 13 válgabiiriide. Sámediggái välljen lea juohke njealját jagi oktanaga stuoradiggeválggain. Dievasčoahkkín lea Sámedikki alimus orgána ja das lea bajimus váldi doaimmahit Sámelága geatnegasvuodaid. Dievasčoahkkimat dollojuvvojit njeallje gearde jagis. Dievasčoahkkimiid gaskkas lea Sámediggeráđdi mas lea ovddasvástádus gozihit áššiid maidda Sámedikkis lea ovddasvástádus. Sámediggeráđi jodiha Sámediggepresideanta. Sámedikki ráđđelahtut, oktan presideanttain, leat välljejuvvon Sámedikki áirasiid gaskkas. Muđui leat Sámedikkis mánga lávdegotti juhkkovuvvon fáttáid mielde, ja mat barget sierralágan áššiiguin.

Sámedikki dievasčoahkkin. GOWVA: MIN ÁGIL.

Sámedikki doaimmat leat guovtti oasis: (1) doaimmat sápmelaččaid politihkalaš álbmotválljen orgánan ja ovddidit politihkalaš vuolggahemiid, ja (2) doaimmahit hálddahaslaš doaimmaid maid norgga eiseváldit juhket, dahje mat lága bokte juhkkjuvvojit Sámediggái. Politihkalaš orgánan Sámediggi bargá áššiiguin maid dat oaivvilda gusket sápmelaččaide, dahje madda sápmelaččain lea sierralágan beroštupmi. Sámediggi vuolggaha doaimmaid ja buktá oainnustis buot áššiide mat juogaládje gusket Sámediggái ja Sámedikki bargguide.

Norgga stáhta juolluda ruhtadeami mii lea dárbbaslaš Sámediggái vai dat sáhtta doaimmahit iežas válddi. Ruhtadeapmi juolluduvvo iešguđetge osiin našunála bušehtas. Ráđdehusas lea Bargo- ja searvadahttindepartemeanta mas lea ovddasvástádus sámi áššiide. Lea maid Bargo- ja searvadahttindepartemeanttas mas lea ráđdehuslaš ovddasvástádus Stuoradiggái Sámedikki ruhtageavaheami ovddas. Departemeanttas lea váldi gáibidit rehketdoalu ja raporttaid Sámedikkis movt ruđaid leat geavahan, go dát orru dárbbaslaš. Muhto Sámedikkis lea goitge oalle stuora ruđalaš iešmearrideapmi ja juolluda ruđaid iežas vuoruhemiid mielde.

www.samediggi.no
www.galdu.org
Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Sámediggí

Norggas hálddahušlaš orgánan

GO SÁMEDIGGI VUOĐDUDUVVUI 1989:s, de sirdojuvvui ja biddjojuvvui Sámediggái goalle gáržžiduvvon ovddasvástádus. Norgga Sámeráđdi, maid Norgga eiseváldit ása-hedje 1964:s bargat sámi guoski áššiiguin, loahpahuuvui dalle go Sámediggí áshuvvui. Sámeráđi doaimmat sirdojuvvojedje Sámediggái. Okta dáin doaimmain lei Sámi ovdánahttin-foandda hálddašeapmi, mii dalle juolludii sullii 8 miljovvna ruvno jahkásaččat iešguđet doaimmaide. Sámi ovdánahttin-foanddas juolludii Sámeráđdi ruđa sámi organisašuvvnaide, sámi dáidagii ja duodjái, eavttuid mielde maid Gielladepartemeanta lei bidjan.

Dan rájes go Sámediggí áshuvvui, de lea Sámediggái dađistaga sirdán guovddášhálddahušas sámi áššiid Sámediggái. Maŋnel 1992:s lea Sámedikkis leamaš formálalaš ovddasvástádus sámegeala ovdánahttimii Norggas, oktan foandda hálddašemiin mas jahkásaččat juolluduv-vojit ruđat suohkaniidda ja fylkasuohkaniidda sámi guovlluin. 1993:s oaččui Sámediggí ovddasvástádusa sámi kultuvrra ovddas Norgga kulturrádis, masa gulai Sámi kulturfoandda hálddašeapmi. Maŋnel 1994:s sirdojuvvui Norgga Birasgáhttenpartemeanttas, Stáhta kulturmuitorádis ja Romssa museas ovddasvástádus Sámediggái bearráigeahččat sámi kulturmuittuid. Jagi 2000:s válddii Sámediggí badjelasas Sámi oahpahusráđi doaimmaid Girko-, oahpahus- ja dutkanpartemeanttas. Sámedikkis lea ovddasvástádus ovdánahttit ja ráhkadit sámi oahpponeavvuid, ja jahkásaččat juolludit ruđaid sámi oahpponeavvodoaimmaide.

Sámedikki váldohálddahuš lea Kárášjogas. Sámedikkis leat maid báikkálaš kántuvrrat Guovdageainnus, Unjárggas, Gáivuonas, Divttasvuonas ja Snoasas. Leat oktiibuot sullii 115 bargi Sámedikkis (2006). Sámedikki ollislaš bušeahtta 2006:s lei sullii 260 miljovvna ruvno.

www.samediggi.no

www.galdu.org

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

GOVVA: ALTAPOSTEN.

Álttá-Guovdageaineanu dulvadeapmi (Álttá-ášši)

ÁLTÁ-GUOVDAEAINUANU DULVADEAPMI lea Norgga historjja eanemus nággobohciideaddji elfápmodulvadeapmi. Stuoradiggi loahpalačat mearridii hukset dan 110-mehtar allososaš buodu Čávžui 1978:s, ja dulvadit Álttá-Guovdageaineanu. Elfápmodulvadeapmi mii mearriduvvui 1978:s, lei mealgat unnit buoddudeapmi go álgoálggus lei plánejuvvon. Álgoplánat mat bohte 1970:s, livčče mielddisbuktán ahte sámi gilli Máze livččii galgan biddjot čázi vuollái.

Dulvadanplána vuostilduvvui garrasit, erenoamážit sámi birraši. Vuosttaš miellačájeheamit dulvadanprošeavtta vuostá lágiduvvojedje Mázes 1970:s. Čuvvovaš jagiid lágiduvvojedje miellačájeheamit, ávžžuhusdoaimmat ja iešgudetge akšuvnnat oaččuhan dihte Stuoradikki rievdatit mearrádusa dulvadit Álttá-Guovdageaineanu. Sámi joavkkut nealgudedje vel Stuoradikki olggobealde. Lei maid vuosttildeapmi birasgáhttenákkaid vuodul, go vuosttildeaddjit balle dulvadeami billitit Álttáeanu luossabivddu ja luossanáli. Sámi vuoigatvuoda-aspekta vuosttildeamis lei sámiid eanan- ja čázádatvuoigatvuodaid gáibáduš, ja ahte dulvadeapmi váikkuhivččii baháláhkai boazodollui ja boazodolliide geain ledje guohtuneatnamat Álttá-Guovdageaineanu guovllus. Vuosttildeapmi ollii bajimus dássái ođđajagemánus 1981:s, go lágiduvvui Norgga stuorámus siviilalaš jeagameahtunvuoda-akšuvdna manjel nuppi máilmmesoadi, go 600 politijja bákkus šadde sirdit eret miellačájeheddjiid buoddudanguovllus. Riidu šattai loahpas Norgga alimusriektái, mii celkkii duomu ahte eatnu galggai buodduduvvot. Elfápmobuoddu gárvánii 1987:s.

Garra sámi vuosttildeami dihte Álttá-Guovdageaineanu dulvadeamis, lágiduvvojedje ráddádallančoahkkimat 1980:s ja 1981:s gaskal ráddehusa ja sámi delegašuvnna maid Norgga Sámiid Riikkasearvi, Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi ja Sámirádi Norgga juogus ledje nammadan. Boadus dás lei ahte ráddehus nammadii guokte lávdegotti mat galge čielggadit sámi kultuvrralaš áššiid ja sámi lágalaš dilálašvuoda. Nubbi dain lávdegottiin lei Sámi vuoigatvuodalávdegoddi, mii vuoruhii barggu oaččuhit demokrátalaš álbtoválljen orgána sápmelaččaide. Dát dagahii ahte Sámeláhka mearriduvvui 1987:s, mii gis vuolggaahii Norgga Sámedikki vuodđudeami. Sámediggi rahppui golggotmánu 9. b. 1989:s. Sámi vuoigatvuodalávdegotti nubbi konkrehtalaš boadus lei Norgga vuodđolága lálkallasáhus 1988:s, ja Finnmárkkkulága dohkkeheapmi gidđat 2005:s.

www.samediggi.no

www.galdu.org

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Norgga sámepolitiikka vuoddu

SÁPMELAČČAT LEAT NOROGGA ÁLGOÁLBMOT, ja sis lea álbmotrievtti mielde vuoigatvuohta sierra kultuvrralaš suodjalussii, nu ahte sin kultuvrralaš árvvut ja vuoigatvuodat suodjaluvvet.

Norgga lágat mat hábmejit Norgga sámepolitiikka lágalaš vuodu leat vuosttažettiin:

- Vuodđolága paragrafa 110a
- Láhka addon geassemánu 12. b. 1987 nr. 56: Sámedikki ja eará sámi vuoigatvuodaid birra (Sámeláhka).

Vuodđolága paragrafa 110a cealká: «Lea stáhta eiseválddiid geatnegasvuohta lámhit diliid nu ahte sámi álbmotjoavku sáhtta seailluhit ja ovddidit iežas giela, kultuvrra ja servodatealima.» Vuodđolága lasáhus miellidbuktá ahte Norgga eiseválddiin lea lágalaš, politihkalaš ja morálalaš geatnegasvuohta lámhit dili sápmelaččaide nu vai sámít ieža sáhttet váikkuhit sámi servodaga ovddideapmái. Vuodđolága paragrafa 110a nanne sápmelaččaid álgoálbmotstáhtusa, ja dat dáhkida lágalaččat ja politihkalaččat ahte sámegiella, sámi kultuvra ja servodat galget suodjaluvvot. Vaikko vuodđolága lasáhus ii njuolga geavat doahpaga «álgoálbmot», de navdojuvvo ahte stáhta geatnegasvuodat nu go celkojuvvon Vuodđolágas, leat vuodđuduvvon dan vuodđojurdagii ahte sápmelaččat leat álgoálbmot Norggas. Ollu buriid beliid Norgga sámepolitiikkalaš ovdáneamis mannel go Sámediggi vuodđuduvvui, sáhtta njuolga čatnat politihkalaš ja lágalaš vuodui mii bođii vuodđoláhkamearrádušas.

Sámelága paragrafa 1–2 cealká: «Sámi álbmogis galgá leat iežas riikaviidosas sámediggi, masa sámít leat válljen sámiid.» Sámelága 2. paragrafas čužžot maid mearrádušat Sámedikki válddi, doaimmaid ja válganjuolggadusaid birra, jna. Sámelága paragrafa 1–2 mearráduša mielde, galget sápmelaččat ieža mearridit Sámedikki doaimmaid.

Sámelága paragrafa 1–5 cealká ahte sámegiella ja dárogiella leat ovttaárvosaš gielat. Dat galget leat dássalágaid 3. kapihttala giellageavaheami mearrádušaid mielde.

www.dep.no/aid/

www.samediggi.no

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Aili Keskitalo, aiddo välljeuvvon Sámediggepresideanta, oahpisteamen Bargo- ja searvadahttinministtara, Bjarne Håkon Hansena, Sámedikkis čakčat 2005:s. Govva: MIN ÁIGI.

Sámi áššit

Norgga departemeanttain

VÁLDOOVDDASVÁSTÁDUS OVDDIDIT JA BISUHIT oktasaš sámepolitihka ráđdehusas, lea Bargo- ja searvadahttindepartemeantta Sáme- ja minoritehtapolitihkalaš ossodagas. Ossodat lea guovddášhálddahušlaš ja koordinerejeaddji ásahus sámi guoski áššiin. Ossodat lea čállingoddin departemeanttaidgaskasaš sámi áššiid sierra oktiordnenorgánas.

Departemeanta bargu lea láchit dili sámiide vai sámit besset ovddidit ja gievruahttit iežaset kultuvrra, giela, ealáhusaid ja servodateallima. Bargui gullá maiddáai ovddidit oktavuoda ja ságastallama ráđdehusa ja Sámedikki gaskkas. Ossodagas lea maiddáai ovddasvástáduš oktiordnet davviriikkalaš ovttasbarggu sámi áššiin. Ossodat bargá maiddáai dainna ahte ovddidit Norgga riikkaidgaskasaš sajadaga álgoálbmotáššiid barggus.

Norgga ráđdehus ja Sámediggi leat ovttas ráhkadeamen vuogádaga dasa movt ja goas galget ráđdádallamat lágiduvvot Norgga eiseválddiid ja Sámedikki gaskkas. Ráđdádallamat galget čadahuvvot go ášši man birra lea sáhka njuolga sáhtta váikkuhit sámi beroštumiide. Lea ráhkadeamen vuđolaš mearrádušaid dasa movt ráđdádallamat galget čadahuvvot geavatláččat.

www.dep.no/aid/
www.samediggi.no
www.galdu.org
Samene – en håndbok, Karasjok 2003

ON gárdin. GOVVA, TORKEI RASMUSEN.

Norga ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnat

NORGA LEA DOHKKEHAN RIIKKAIDGASKASAŠ konvenšuvnnaid, julggaštusaid ja soahpamušaid main leat dihto geatnegasvuodát mat lágalaččat gusket čearddalaš unnitloguálbmogiidda ja álgoálbmogiidda. Sápmelaččaide gusket goappaš lágaid geatnegasvuodát maidda Norga lea čatnasan, sihke unnitloguálbmogin ja álgoálbmogin. Dát mearrádusat hábmejit Norgga sámepolitihka. Muhtin dáin dehá-

leamos riikkaidgaskasaš mearrádusain ja konvenšuvnnain leat:

- Siviila ja politihkalaš voigaitvuodaid riikkaidgaskasaš konvenšuvdna, erenoamážit 1. ja 27. artihkkal (1966)
- ILO konvenšuvdna 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain (1989)
- Riikkaidgaskasaš konvenšuvdna jávkadit buotlágan čearddalaš vealaheami
- ON:a mánáidvoigaitvuodaid konvenšuvdna, erenoamážit artihkkalat 2, 17 (d) ja 30 (1989)
- ON:a konvenšuvdna jávkadit buotlágan nissonvealaheami (1979)
- Eurohparádi rámmakonvenšuvdna suodjalit našunála unnitloguálbmogiid (1995)
- Eurohparádi guovllu- ja unnitlogugielaid suodjalanlihttu (1992)

Lassin dasa ahte Norge lea lágalaččat čatnasan riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaide, de leat maid mánnga riikkaidgaskasaš julggaštusa dehálaš oassin Norgga sámepolitihkas. Dáid gaskkas Agenda 21 ON:a birasgáhtten- ja ovdánahttinkonferánsas (1992), erenoamážit 26. kapihttal, ja Máilmmi olmmošvoigaitvuodaidkonferánsa julggaštus ja doaibmaplána (1993).

Siviila ja politihkalaš voigaitvuodaid riikkaidgaskasaš konvenšuvnna 27. artihkkal, lea leamaš deháleamos riikkaidgaskasaš olmmošvoigaitvuodaid mearrádus Norgga sámepolitihka ovdánahttimii ja sámi voigaitvuodaid dohkkeheapmái Norgga lágain. 27. artihkkal cealká: «Dain stáhtain gos gávdnojit čearddalaš, oskkolaš dahje gielalaš unnitloguálbmogat, de eai galgga sii geat gullet dakkár unnitloguálbmogii, hehttejuvvot voigaitvuodaideaset, oktan earáiguin álbmogis; eallit kultuvrrastis, dovddastit ja doalahit oskkuset ja geavahit gielaset.» Artihkkal suddje unnitloguálbmogiid ja álgoálbmogiid vealahuvvomis. Stáhta lea geatnegahtton álggahit positiivalaš doaibmabijuid suddjet álgoálbmogiid ja unnitloguálbmogiid identitehta ja sin kultuvrralaš voigaitvuodaid, ja geavahit gielaset ja doalahit oskkuset.

ON váldočálli Kofi Annan ja Álgoálbmot áššiid bistevaš Forum vuosttas jodiheddji Ole Henrik Magga.
Govva: ON GIRJERÁJUS.

Dát mearkkaša ahte vuoigatvuodát mat čužžot dán mearrádusas eai galgga biehttaluvvot. 27. artihkkalis suddjejuvvon kultuvrralaš vuoigatvuodaide návddašeami okta-vuodas, leat moanat ON:a ásaahusat dohkkehan dan ahte kultuvra sáhtta oidnot mángga hámis, nu go maiddá sierralágan eallinláhkin mii lea čadnon eanangeavaheapmái, mii erenoamážit guoská álgoálbmogiidda. Dán vuoigatvuhtii sáhttet danin gullat árbevirolaš barggut nu go guolásteapmi, bivdu ja boazodoallu.

Álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid ILO konvenšuvdna nr. 169 sisttisdoallá mearrádusaid mat gusket dušše álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid vuoigatvuodaide. Norga lei vuosttaš riika mii ratifiserii ILO konvenšuvdna jagi 1990:s. ILO konvenšuvdna cealká ahte álgoálbmogiin lea vuoigatvuoha iežaset ásaahusaid hálldašit ja daid badjel mearridit, sis leat vuoigatvuodát iežaset eallinláhká ja ekonomalaš ovdánahttimii. Sis lea vuoigatvuoha seailuhit ja ovdánahttit iežaset identitehta, giela ja oskku, dan stáhta rámmaid siskkobealde gos orrot. Konvenšuvdna maiddá sisttisdoallá mearrádusaid álgoálbmogiid eanan- ja luondduriggodatvuoigatvuodaide. Álgoálbmogiid vuoigatvuoha iežaset eatnamiidda ja luondduriggodagaide lea guovddážiis das jos materiállaččat ja kultuvrralaččat galget seailut sierra álbmogin.

www.dep.no/aid/
www.galdu.org
Samene – en händbok, Karasjok 2003

Dalá golbma Sámediggepresideantta govvejuvvon guovvamánus 2005:s. Lars Anders Bær, Ruota Sámediggi, Pekka Aikio, Suoma Sámediggi ja Sven-Roald Nystø, ovddit Sámediggepresideanta Norggas. Govva: MIN ÅGI.

Daviriikkalaš sámekonvenšuvdna

SÁMIRÁÐÐI LEI VUOSTTAS MII LOKTII JURDAGA ÁSAHIT Daviriikkalaš sámekonvenšuvdna 1986 Sámekonferánsas. 1992 Sámekonferánsas čuovvolddje ášši. 1998:s ášši giedahallojuvvui oktasaš Suoma, Norgga ja Ruota sámi vuoigatvuodaidlávdegotti čoahkkimis.

Daviriikkalaš ráđi 46. čoahkkimis, guovvamánu 28. b. 1995:s Reykjavikas Islánda, deaivadedje Suoma, Norgga ja Ruota ministarat geain lei ovddasvástáduš sámi áššiide. Sii mearridedje álggahit barggu Daviriikkalaš sámekonvenšuvdnain.

Suoma, Norgga ja Ruota sámi áššiid ministarat oktan dáid golmma riikka sámediggepresideanttaiguin, nammadedje čakčat 2002 áššedovdijoavkku mii galggai ráhkkanahit Daviriikkalaš sámekonvenšuvndaárvalusa. Golmma jagi árijálaš barggu mannel, geigii áššedovdijoavku árvalusas jahkásaš čoahkkimis skábmamánu 16. b. 2005:s Helssegis. Dán čoahkkimis oassálaste Suoma, Norgga ja Ruota sámi áššiid ministarat ja Suoma, Norgga ja Ruota golbma sámediggepresideanttat. Áššedovdijoavkku jođihii professor Carsten Smith, gii lea leamaš Norgga alimusriektestitiarius.

Konvenšuvdnaárvalus sisttisoallá 51 artihkkala juhkkjuvvon 7 kapihttalii. Deháleamos ulbmil dán árvalusas lea nannet ja gievruahhtit sámi álgoálbmotvuoigatvuodaid, mas lea erenoamáš deaddu várjalit ja ovddidit sámegeala, sámi kultuvra, ealáhusaid ja servodaga. Konvenšuvdnaárvalus cealká ahte dan golmma riikkas leat sápmelaččat álgoálbmot, ja okta álbmot geat orrot riikarájiid rastá. Konvenšuvdnaárvalus sisttisoallá unnimus gáibádusaid mat leat vuodduvvon riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuodagáibádusaide mat juo gávdnojit, ja mat leat boahhtimin.

Áššedovdiidjoavku árvala ahte konvenšuvdna galgá mearriduvvot Suomas, Norggas ja Ruotas, ja dat ii galgga mearriduvvot ovdal dat golbma Sámedikki leat dohkkehan konvenšuvdnaárvalusa. Konvenšuvdnaárvalus sáddejuvvui gulaskuddamii oktanaga buot golmma riikki 2006 álggus. Árvalusa meannudeami leat dasto digaštallamin.

www.samediggi.no

www.galdu.org

www.dep.no/aid/

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Finnmárkkuláhka ja Finnmarkkuopmodat

FINNMARKKULÁHKA mearriduvvui Norgga Stuoradikkis giđdat 2005:s. Dainna lágain sirdojuvvui sullii 95% (sullii 46.000 km²) Finnmarkku eatnamiin Finnmarkku ássiide ja ođđa orgánii mii gohčoduvvo Finnmarkkuopmodahkan.

Finnmárkkuláhka ja Finnmarkkuopmodaga ásaheapmi lea boadusin das go sápmelaččat gáibidedje ahte sámi vuoigatvuodat eatnamiidda ja čáziide galge čielggaduvvot ja dohkkehuvvot. Dán dihte ráđdehus nammadii Sámi vuoigatvuodalávdegotti 1984:s mii galgai čielggadit dáid gažaldagaid ja buktit dárbašlaš árvalusaid. Sámi vuoigatvuodalávdegotti barggut ja árvalusat leat leamaš vuodđun Finnmarkkuláhkii ja Finnmarkkuopmodaga ásaheapmái. Geahča maiddái 4. árkkas Álttá-ášši birra.

Norgga eiseválddiid oaidnu lei ahte sámi eanan-, čáhce-, ja luondduriggodagaid geavaheapmi ii vuodđudan makkárga virggálaš lágalaš vuoigatvuodaid. Sivvan dása lei boasttuipmárdus ahte nomádaláš eallin ii vuodđut eananvuoigatvuodaid. Dát oaidnu lea rievdan, ja veaháziid mielde leat sámi eanan-, čáhce- ja luondduriggodagaid vuoigatvuodat nannejuvvon.

Finnmarkkulága vuodđun lea dat ahte sápmelaččat leat guhkes árbevirolaš eanan- ja čáhcegeavaheami geažil, ožžon individuála dahje kollektiivva oamastanvuoigatvuodaid ja rievtti geavahit eatnamiid ja čáziid Finnmarkku fylkkas. Okta dain deháleamos ulbmilin dainna lágain lea addit Finnmarkku fylkka ássiide stuorit váikkuhanválddi hálddašit opmodaga fylkkas. Lea dehálaš oassi Finnmarkkulágas digaštallat ja dohkkehit vuoigatvuodaid mat leat juo leamaš ovdalaččas. Finnmarkku geavahanvuoigatvuodaid ja oamasteami ferte ain čielggadit. Lea nammaduvvon kommišuvdna ja duopmostuollu dán váste. Dán barggu vuodđun leat sajáiduvvan vuoigatvuodat ja dološ áiggi rájes geavaheapmi. Guolástanvuoigatvuodat mearas eai guoskkahuvvo Finnmarkkulágas. Muhto mearraguolástanvuoigatvuodat Finnmarkku fylkkas galget maid čielggaduvvot.

Finnmarkkuopmodaga hálddaša stivra mas leat guhtta stivralahtu, ja masa Finnmarkku fylkkagielda ja Sámediggi nammadeaba golbma lahtu goabbáge.

www.finmarksloven.no
www.galdu.org
Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Boazodoallu- sierra sámi ealáhus Norggas

BOAZODOALLU LEA ÁRBEVIROLAŠ SÁMI EALÁHUS Norggas, ja boazodoallu lea lágaláččat suddjejuvvon sierra sámi ealáhussan. Dat mearkaša ahte boazodoalloguohton-
guovlluin, lea boazodoallu lágalaččat ráddjejuvvon sierravuoigatvuohtan olbmuide geain lea
sámi duogáš ja geain lea gáibiduvvon gullevašvuohta boazodoallobearrašii. Odne lea sullii
2800 olbmus gullevašvuohta boazodollui Norggas.

Boazodoalloguovllut Norggas mannet ruošša rájis davvinuortan gitta Femunden-guvlui lullin-
nuortan. Norga lea juhkkjuvvon guđa boazodoallohálddašanguvlui, mat leat fas juhkkjuv-
von gávccilogiguovtti orohahkii.

Boazosápmelaččat johtet ealuideasetguin siseatnamis riddoguvlluide, ja ruovttoluotta.
Muhtimat johtet riikarájiid rastá, gaskal Norgga ja Ruota. Boazosámi servodagat leat juhkk-
juvvon siiddaide, gos mánga bearraša ovttasbarget ja johtet fárrrolagaid. Dán áigge ii leat šat
boazodoalus čielga nomádalaš eallinláhki, muhto ođasmahttojuvvon beallenomádalaš eallin-
láhki. Muhto goitge dán áigge olbmot ain johtet oktáin ealuideasetguin jahkodatjohtimiid
iešguđetge guohtunguvlluid gaskal.

Sámi boazodoallu lea dán áigge ođasmahttojuvvon ealáhus mas lea ollu mohtorfievrogeava-
heapmi ja mas geavahuvvojit teknologalaš ođasmahttimat. Muhto beaivválaš boazobargus
boazosápmelaččat ain dárbbášit ja eai birge árbevirolaš máhtu haga, maid leat oahppan ovd-
dit buolvvain, nu go movt dovdat luonddu ja movt geavahit guohtoneatnamiid molsašuddi
dálkkádagain.

Bohccobiergu lea dušše unna oasis Norgga ollislaš biergomárkanis. Bohccobiergu lea
ekologalaš ja dearvvašlaš buvttá, ja lea maid árvvus adnon danin. Boazodoallu ii leat dušše
bohccobierggu buvttadeapmi bearraša atnui ja vuovdimii, muhto das lea maid symbolalaš
árvu ja lea dehálaš oassi sámi kultuvrras. Dat lea hui mihtilmas sámi eallinláhki mii lea ollu
eambo go dušše ealáhus ja ruđalaš sisabohtu, ja dat lea maid dehálaš vuodđun sámi kul-
tuvrii.

www.reindrif.no

www.nbr.no

www.galdu.org

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

GOVA: MIHKKU SOLBAKK.

Luossabivdu

Finnmárkku stuorra čázádagain

DOLOŽA RÁJES, leat sápmelaččat bivdán luosa Finnmarkku stuorra luossajogain. Ledje sámi siiddat mat hálddašedje bivdu čázádagain. Sis lei oktasašbivdu ja geavahedje mánggalágan bivdobiervasiid.

Deanus – Deanu čázádagas ovttasbarga leagi ássit maiddái riikkarájáid rastá. 1870-logu rájes Norgga ja Suoma eiseváldit gáržžidedje bivdu ásaheittiin bivdonjuolggadusaid Deanu čázádahkii. Mánge árbevirolaš bivdovuogi gilde deanu bajit osiin, omd. goldima ja rastábuodu. Njuolggadusat eai váldán vuhtii sámi árbevirolaš vuoigatvuodaid. 1888 láhka gáržžidii bivdu ain eambo, muhto váfisttii leagi olbmuide bivdovuogitvuodaid maid guhkesáiggi geavaheapmi attii. 1911 láhka geahpedii vuoigatvuodalaččaid dakko bokte ahte čanai leagi ássiid bivdovuogitvuoda suoidnebuvtadeapmái. Ulbmilin dálá erenoamáš bivdovuogitvuhtii čázádagas lea dat ahte vuoigatvuodalaččat ieža čadahit bivdu. Jahkásaš luossadiggi mearrida čázádaga hálddašeami.

Álttájogas lea bivdovuogitvuoha áiggiid čada sakka gáržžiduvvon. 1880 duomu bokte ožžo guovllu olbmot, sápmelaččat, sisafárreaddji dážat ja kveanat nannejuvvot sin vuoigatvuodaid čázádahkii. Vuoigatvuoha bivdit Álttájogas guoská buot gieldda ássiide ja doaimá nugohčoduvvon buohkaidvuoigatvuohan (allemannsrett). Bivdovuogitvuoha guoská leagi aktiiva eanadoalliide. Ovdal mihcemáraid lea Álttá ássiin vuoigatvuoha bivdit friddja. Manjá mihcemáraid (mas lea erenoamáš stuorra árvu) hálddaša «Alta Laksefiskeri Interessentskap» bivdu. Guovdageainnu gieldda ássit leat árbevirolaččat bivdán Álttájoga. Ságstallo dan birra ahte buohkaidvuoigatvuoha bivdúi maiddái galggašii guoskat Guovdageainnu gieldda badjeolbmuide ja eará ássiide.

Njávvdánjogas lea leamaš stuorra mearkkašupmi nuortasápmelaččaid ássamii ja eallinvuohkái. Nuortasápmelaččain lea leamaš geasseorohat Njávvdámis. Sin bivdoárbevierru lea vihildannuohtun. Guolástanvuoigatvuoha lea čadnon eanaoamasteapmái, mii gáibida ássangeatnegasvuoda ja eanabarggu. Sisaboahu manná «Neidenelvans Fiskefelleskap» mielahtuide. Jahkečoahkkin mearrida mo bivdu galgá čadahuvvot.

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

GOVVA: MIN ÁIGI.

Sámeleavga

ja sámi álbmotbeaivvi

- *Guovvamánu 6. b. lea sámi álbmotbeaivi*
- *1986 Sámekonferánsa dohkkehii sámeleavgga*
- *Lea oktasaš leavga Suoma, Norgga, Ruošša ja Ruota sápmelaččaide*

SÁMI ÁLBMOTBEAIVVI – guovvamánu 6. b. – ávvudit buot sápmelaččat, sihke Suomas, Norggas, Ruoššas ja Ruotas. Sámi servodagat miehtá Sámi ávvudit sámi álbmotbeaivvi iešgudet ládje. Norggas lea sámi álbmotbeaivi almmolaš leavgabeaivi, go Norgga lágas mearriduvvui láchkalasáhus dán birra. Sámedikkis lea váldi mearrádit movt sámeleavgga oažžu geavahit Norggas.

Sámi álbmotbeaivi lea válljejuvvon muitun sámiid vuosttaš oktasaš riikkačoahkkimii mii dollojuvvi guovvamánu 6. beaivvi Troanddimis Norggas. Lei vuosttaš háve historjjás go davvisápmelaččat ja lullisápmelaččat Norggas ja Ruotas čoahkkanedje digaštallat ja fuomášahttit oktasaš sámi áššiid. Elsa Laula Renberg – dovddus sámi njunusolmmoš – lei okta váldolágideddjiin dán čoahkkimis masa ledje čoahkkanan eambo go 100 sámi ovddasteaddji.

13. Sámekonferánsa Åres Ruotas 1986:s dohkkehii sámeleavgga. Astrid Båhl, gii lea Davvi-Romssas Norggas eret, lea hábmen leavgga. Motiivva vuoddun lea meavrrisgárri ja Anders Fjellnera (1795–1876) dikta *Beaivvi bártnit* – mii lea vuodđuduvvon árbevirolaš myhtii ja mii muitala ahte sápmelaččat ledje beaivvi bártnit ja nieiddat. Jorbadas leavggas govvida beaivvi ja mánu.

www.samediggi.no
www.galdu.org
Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Sámeigiella

SÁMEGIELLA gullá suoma-ugralaš giellasuorgái mii gullá urálalaš gielaide, ja sámeigiella lea báltalaš suoma-ugralaš gielaid (suomagiela, esttegiela ja ungaragiela) fuolkegiella. Sámeigiella ja sámi árbevirolaš ássanguovlu lea Suoma, Norgga ja Ruota davviguovlluin, ja vel Guoládatnjárggas Ruoššas. Skandináviás, sámi ássanguovlu manná nu lulás go Femundenii Norgga bealde ja Dalarneii Ruota bealde.

Davvisámeigiella lea stuorimus sámi suopman ja dan hupmet sápmelaččat Suomas, Norggas ja Ruotas. 1979:s mearriduvvui oktasaš davvisámi čállingiella. Čállinvuohki lea lahka hubmojuvvon giela.

Sámeigielas leat olu sánit mat govvidit luonddu, eelliid, muohttaga; sánit mat leat dehálaččat bivddus, guolásteamis ja boazodoalus. Sámi eallinvuogi rievdan lea dagahan ahte ollu dihto sánit ja dadjanvuogit leat jávkan dán áiggi go daidda ii leat šat nu dárbu odđaaigasaš servodagas.

Iskkadeamis maid Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš čadahii 2000:s Sámi giellaráđi ovddas, meroštallojuvvo ahte Norggas leat sullii 25 000 olbmo geat geavahit sámeigiela. Sullii bealli dáin hupmet, lohket ja čállet sámeigiela. Lea leamaš positiivvalaš ovdáneapmi manemus guoktelogi jagi, erenoamážit sámeigiela hálddahušguovllus Norggas gos sámi giellalahka lea doaimbagoahtán, namalassii Unjárgga, Deanu, Kárášjoga ja Guovdageainnu suohkaniin Finnmáarkku fylkkas ja Gáivuona suohkanis Romssa fylkkas. Odne lullisámeigiella lea buot hearckimus dilis sámi suopmaniin, go lullisámeigiella ii leat šat juohkebeaivválaš giella mángga lullisámi bearrašiin. Julevsámeigiella lea oalle muddui buoret dilis go ollu mánát dál ohppet sámeigiela ruovttuin ja skuvllain.

www.samediggi.no

www.galdu.org

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Giellakárta Aage Solbakk girjjis, *Sámi historjá 2*.

1. Lullisámeigiella
2. Ubmisámeigiella
3. Biečonsámeigiella
4. Julevsámeigiella
5. Davvisámeigiella
6. Anársámeigiella
7. Nuortalašsámeigiella
8. Áhkkilsámeigiella
9. Giellddasámeigiella
10. Darjjesámeigiella

Radio ja TV

ČAKČAT 1946:S ÁLGGII NRK báikkálaš kantuvrra Romssas sáddet vihttanuppelot-minuhttasáš sáddagiid sámegillii. Dan rájes lea sámegielat sáddenfálaldat viiddiduvon vahkkošat badjel golmmalogi diibmui. NRK Sámi Radio ossodat áhahuvvui 1976:s, ja váldokantuvra lea Kárášjogas. NRK Sámi Radios leat dál gávccii báikkálaš kantuvrra miehtá Norgga.

NRK Sámi Radio sádde beaivválaččat sáddagiid davvisámegillii, muhto sii ráhkadit radio-sáddagiid julev- ja lullisámegillii mat sáddejuvvojit dihto áiggis jeavddaláččat. Sihke julev- ja lullisámegillii leat diibmobeallášas sáddagat juohke vahku, ja oddasat teaksta-TV:s ja interneahhtas. Báikkálaš kantuvra Divttasvuonas buvttada sáddagiid julevsámegillii, ja Snoasa báikkálaš kantuvra fas lullisámegillii.

2001' čavčča, de NRK Norggas ja Sveriges Television (SVT) Ruotas álggahedje beaivválaččat logi-minuhttasáš oktasaš TV-sáddagiid sámegillii dán guovtti riikkas. Jagi manñil, Suoma YLE searvvai dán ovttasbargui. Odne sáddejuvvojit vihttanuppelot-minuhttasáš sáddagat mat buvttaduvvot NRK Sámi Radios, masa ruoatabealde ja suomabealde servet oddasiiguin. Sáddagat čájehuvvojit riikaviidosáš TV:s Norggas, Suomas ja Ruotas. Dása lassin NRK Sámi Radio buvttada mánáidprográmma sámegillii, Sámi mánáid-TV, mii maid čájehuvvo riikaviidosáš TV:s Norggas.

Sámi Radio stášuvnnat leat oktasaš davviriikaprošeaktan álggahan interneahhtaođasfálaldaga. Dál barget viiddidit interneahhtabálvalusa sihke kultuvrralaš ja guoimmuheaddji fálaldagaiguin.

Kommersiála radiokanálat P4 ja Kanal 24, ja kommersiála TV 2, sáddejit prográmmaid sámegillii ja sámi áššiid birra vai devdet Kulturdepartemeantta liseansagáibádusaid ja eavttuid.

Davviriikkaid sámeradiot ovttas Sámirádiin ja guovllu sámi servviiguin leat čadaheamen proševtta man boadusin galggašii leat bistevas radiofálaldat Guoládatnjárgga sápmelaččaide 2008 rájis. Guoládaga Sámi Radio rabai odđa studiolanjaid Lujávrris 2005:s. Das lea maidái ovttasbargosoahpamuš NRK Sámi Radioin, YLE Sámi Radioin, SR Sámi Radioin ja SVT Sápmiin.

www.nrk.no

www.samiradio.org

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Aviissat

VUOSTTAŠ SÁMEGIELAT AVIISA, *Muitalægje* almmuhuvvui 1873:s. Guokte jagi mannel heittii aviisa ilbmamis, go sámi almmuheddjiin ii lean ruhtadeapmi mii lei dárbbaslaš joatkit almmuhemiid. Boahte vihttalogi jagi geahččaledje mángii ráhkadit bastevaš sáme-gielat aviissa almmuheami. Visot dát viggamušat eai lihkostuvvon váilevaš ruhtadeami dihte, ja go sii njulgestaga vuosttilduvvojedje Norgga eanetloguálbmogis ja Norgga eiseválddiin. Dát lei Norgga odđa almmolaš dáruiduhttinpolitihka áigodagas, gos galge suddadit sápmelaččaid dáčča servodahkii ja sápmelaččat galge dáruiduvvot. Sáme-giella maid njuolgut vealahuvvui dien áigodagas.

Odne maid sámi aviissat vásihit ruđalaš hástalusaid. Sivas go leat oalle unnán sápmelaččat geat lohket ja čállet iežaset eatnigiela, de eai gárta doarvái lohkkat geat dollet dahje ostet sámi aviissaid. Ráđdehus juolluda jahkásaččat aviisadoarjaga sámi aviissaide stáhta bušehta bokte. 2005:s lei ollislaš «preassadoarjja» sullii 13 miljovna Norgga ruvnno.

Čuvvovaš sámi aviissat ožžot preassadoarjaga odne:

Sámat, mii lea dárogielat sámi aviisa. Sámat olggosaddojuvvo Porsángxu gielddas, golbmii vahkkui. 2005:s vuvdovuvvojedje sullii 2300 aviissa juohke olggosaddimis. Ilmmai vuosttas gearddi 1956:s Čáhcesullos.

Min Áigi lea sáme-gielat aviisa mii ilbmá guktii vahkkui ja olggosaddojuvvo Kárášjoga gielddas. 2005:s vuvdovuvvojedje sullii 1150 aviissa juohke olggosaddimis. Aviisa lea Sámi Áiggi joatikka, aviisa mii vuosttas gearddi ilmmai 1978:s.

Áššu lea maid sáme-gielat aviisa mii ilbmá guktii vahkkui ja olggosaddojuvvo Guovdageainnu suohkanis. 2005:s vuvdovuvvojedje sullii 1050 aviissa juohke olggosaddimis. Ilmmai vuosttas gearddi 1993:s.

www.sagat.no

www.minaigi.no

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Nils-Aslak Valkeapää (1943-2001), várra beakkáneamos sámi girječálli. Áillohaš-rohkki lei diktačálli, juoigi, nuohttačálli ja govvadáiddár. Gowva: MIN ÁIGI.

Sámi girjjálašvuohta

1970-LOGUS EALÁSKII SÁMI GIRJJÁLAŠVUOHTA. Sihke sámi čáppagirjjálašvuođa ja fágagirjjálašvuođa ovdáneami sáhtta čatnat dien áigodaga sámi rahčamušaide ja eará kultuvrralaš ovdanbuktimiidda.

Sámi girječállit, nu go eanas eará álgoálbmotgirječállit ge dahket, čáallet hui unnan lohkkiiide go buohtastahtta eanetloguálbmoga lohkkiiiguin. Dávjá álgoálbmotlohkkiin lea leamaš, ja lea ain unnán skuvlaoahppu. Danin lea leamaš dehálaš sámi kultuvrralaš ovdasteddjiide, oaččuhit Norgga eiseválddiid ásahit doarjjaortnegiid earret eará sámi girjjálašvuhtii. Dát lei dehálaš danin go girjeoastit eai lean ja eai leat odne ge nu ollusat, ja ii makkárga lágádus sáhtášii gokčat olggosgoluidis vuvdi- ma bokte. Sámi girječállit eai ge sáhte vuordit dinet dušše girjevuodmiin.

1984:s ožžo Sápmi, Kalaallit Nunaat (Ruonáeanan) ja Fearsullot vejolašvuođa nammadit iežaset guovllu girjjiid Davviriikalaš ráđi girjjálašvuođabálkkašupmái. Sápmelaš Nils-Aslak Valkeapää oačču Davviriikalaš ráđi girjjálašvuođabálkkašumi 1991:s. Valkeapää lei gudnejahttojuvnon riikkaidviidosáččat girječállin ja dáiddárin, ja su girjjit leat jorgaluvvon mángga davviriikkagielaide ja engelasgillii.

Samene – en hándbok, Karasjok 2003

Sámi lágádusat

SIERRA SÁMI JA SÁMEGIELAT ALMMUHEAMIT leat oalle aitto álggahuvvon. Dan seamás go álge ilbmat sámegielat čállosat álggugeahčen 1970-logu, bodii maid dárbu sámi lágádusaide mat sáhtte váldit ovddasvástádusa almmuhit dáid čállosiid. Ovdalaš áigge, de muhtun girječállit ieža almmuhedje girjiideaset. Ovdamearkka dihte almmuhii doaimmaheadji ja girječáli Anders Larsen iežas girjji, *Beaiveálgu* 1912:s, mii lea vuosttaš sámegielat romána.

Norgga Sámediggi hálldaša ruhtadoarjagiid almmuhit sámegielat fágagirjjálašvuoda ja čáppagirjjálašvuoda. Sámediggi maid juolluda jahkásaččat doarjaga sámi lágádusaid barguide. Jahkásaččat eai almmuhuvvo eará go sullii golbmalogi sámi girjji. Dát girjjit leat sihke mánáid-, nuoraid- ja rávisolbmuid girjjit.

Stuorimus sámi lágádus odne lea *Davvi Girji OS*, ja das leat maid eanemus sámi girjjit rádjosis. Eará dehálaš sámi lágádusat leat Dat OS Guovdageainnus ja *Idut AS* Porsáנגgus. Goappaš lágádusat almmuhit sihke girjjiid ja musihkkaskearruid. *ABC-Company* lea eará lágádus mii almmuha dušše elektrovnnalaččat. Juovlamánus 2002:s vuodđudedje sámi fágagirječállit vuodđudusa man čađa almmuhit girjjiid, erenoamážit fágagirjjálašvuoda ja dokumentára girjjiid. Vuodđudusa namma lea *ČáliidLágádus*. Visot dát sámi lágádusat gávdnojit davvisámi guovllus, muhto almmuhit maid julev- ja lullisámegielat girjjiid. Odda lágádus lea maiddái Skániid girjji, mii lea Máтта-Romssa fylkkas. Báhkko lea Divttasvuonas. Báhkko almmuha dušše julevsámegielat girjjiid. Dát lágádusat ožžot ruđalaš doarjaga Sámedikkis doaimbagoluide.

Interneahttačujuhusat sámi lágádusaide:

www.davvi.no
www.calliidlagadus.org
www.idut.no
www.dat.net
www.abc-company.no

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Girjerádjosat

Sámi sierragirjerájus Kárášjogas

SÁMI SIERRAGIRJERÁJUS doaibmá Sámedikki hálddáhusgirjerádjosin Kárášjogas.

Girjerádjosa váldodoaimmat leat háhkat sámeielat girjjiid ja eará girjjiid sámi áššiid birra. Vurket, organiseret girjjiid ja addit diehtjuohkima dáid girjjiid birra. Girjerádjosis lea okta gáhppálat juohke girjjiis mii almmuhuvvo Norggas, gos olles dahje stuora oassi teavsttas lea sámeigillii čállojuvvon. Sámi sierragirjerádjosa doaibma lea vuosttažettiin doaibmat girjerádjosiid girjerájusin, addit diehtjuohkima iežas doaimmaid ja sámi áššiid birra muđui, ja vel luoikat girjjiid eará girjerádjosiidda. Girjerádjosis leat eambo go 35000 girjji, video ja jietnagirjji, musihkkaskearru, mikrofilmma, giellakurssa, áigečállaga ja aviissa. Girjerádjosa kataloga gávdno internehtas. Girjerájus lea rabas buohkaide, ja doppe ožžot buohkat luoikkahit girjjiid.

Sámi sierragirjerájus:
www.samediggi.no

Girjebusset – mátkkošteaddji girjerádjosat

Joksan dihte olbmuid geat orrot bieddguidd leat ásahuvvon erenoamáš girjebusset lassin dábálaš girjerádjosiidda. Dáin girjebussiin oažžu luoikkahit sámeielat girjjiid, girjjiid sámi kultuvrra birra, ja maid videoid ja musihkkaskearruid. Deanu ja Unjárgga gielddain lea ovtasbargu, gos dán guovtti gieldda ássit besset mátkkošteaddji girjerádjosis luoikkahit girjjiid ja eará materiálaidd. Kárášjoga ja Porsánggu sámi gielddain Norgga bealde, lea seammalágan ovtasbargu nuppi sámi ránnjagielddain, Ohcejogain Suoma bealde. Guovdageainnu suohkanis lea girjebusse ovtas suomabeale suohkaniin Eanodagain ja Muonioin, ja ruotabeale Gironiin. Gáivuona suohkanis lea iežas mátkkošteaddji girjebussefálaldat. Lullisámi girjebusses lea váldobáiki Aarborddes Nordlándda fylkkas, ja dat doaimmaha girjebussefálaldaga mánggá suohkaniidda olles lullisámi guovllus. Julevsámi girjebusse mas lea váldobáiki Divtasvuonas, Nordlándda fylkkas, gokčá julevsámi giellaguovllu Norggas.

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Sámí giella- ja kulturguovddážit Norggas

SÁMI GIELLA- JA KULTURGUOVDDÁŽAT leat dehálaš deaivvadanbáikkít sámiiide. Dain lea dehálaš ulbmil doaibmat deaivvadanbáikin gos sápmelaččat besset hupmat ja juohkit vásáhusaid sámegea ja sámí servodaga kultuvrralaš áššiid birra.

Giellaguovddážit barget oahpahuovuogádagaid ektui, ja ovttasbarget báikkálaš sámí ása-husaiguin, ja leat oassin sámí oahpaheddjiid fierpmádagas. Sámí giellaguovddážit lágídit kurssaid mánáide ja rávisolbmui, ja ordnejit iešguđetlágan sámí dáhpáhusaid. Giellaguovddážit leat maid báikkít gos iešguđet buolvvat sáhttet gulahallat ja deaivvadit. Ollu giellaguovddážit ovttasbarget mánggain suohkaniin, ja muhtin guovddážit vel mánggain fylkkain ja riikain.

Sámediggi juolluda jahkásaččat ruhtadoarjaga sámí giellaguovddážiidda.

Sámedikki giellamovttidanbálkkašupmi

Sámediggi juolluda giellamovttidanbálkkašumi ovttaskas olbmui, ása-husaide dahje servviide geat ánsšáit erenoamáš movttideami go leat bargan sealluhit, gievrudahttit ja ovddidit sámegea. Movttidahttinbálkkašupmi lea 10 000 ruvnu, ja duodaštus mii lea dáiddalaččat hábmejuvvon. Bálkkašupmi juolluduvvui vuosttaš gearde 2000:s.

www.samediggi.no

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Árran julevsámi guovddáš Divttasvuonas rahppui 1994:s. GOVVA: ODDMUND PAULSEN.

Sámi teáhterat

TEÁHTERDÁIDDA LEA OALLE OĐĐA DÁIDDAHÁPMI sámi servodagas. Muhto dat lea goitge šaddan dehálaš oassin sámi kultuvrra gaskkusteamis. Lea maid báiki gos sámeigiella gullo ja geavahuvvo ángirit.

Beaivváš Sámi Teáhter

Beaivváš Sámi Teáhter lea sámi našunálateáhter, ja sii mátkkoštit miehtá Sámi čájálmasaiguin. Álggus vuodđuduvvui Beaivváš Sámi Teáhter amatevrateáhter-joavkun 1980-logu álggogeahčen Guovdageainnus. 1991:s biddjojuvvui Beaivváš Sámi Teáhter Norgga stáhtabušehtti. 2002:s sirdojuvvui Beaivváš Sámedikki bušeahttahálddaha vuollái. Odne lea Beaivváža bušeahta sullii 13 miljovna Norgga ruvno.

Beaivváš Sámi Teáhter lea oktiibuot buvttadan measta čiežalogi teáhterbihtá buot ahkásaš olbmuide. Ollislaš ja ođasmahttojuvvon mátkkoštanplána gávnnat dáppe: www.beaivvas.no

Åarjelhsaemien Teatere

Åarjelhsaemien Teatere – Lullisámi teáhter – lea teáhtersearvi mas leat mielde teáhterberošteaddjit sihke Norgga ja Ruota beale lullisámi guovllus. Lullisámit vuodđudedje *Åarjelhsaemien Teatere* 1985:s, go hálidedje čalmmustahttit lullisámi kultuvrra, giela ja musihka. Teáhtera almmolaš searvi vuodđuduvvui 1987:s.

www.hemnes.sapmi.net/sub/sydsamisk_teater.html

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Aktiivvalaš sámí nuorat - Sámedikki ektui

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti ulbmil lea ovddidit sámí nuoraid oassálastima ja váikkuheami Sámedikki politihkas. SNPL hálida movttidahttit sámí nuoraid oassálastit aktiivvalaččat servodateallimis, ja oassálastit politihkas. SNPL hálida váikkuhit vai nuorat oassálastet sámedikkeválggain, ja oaččuhit eambo sámí nuoraid mielde Sámedikki doaimaide iešgudetge stivrrain ja lávdegottiin. SNPL lágida maid Sámedikki nuoraidkonferánssa juohke jagi, ja bargá eará áššiiguin maiguin lahtut ieža hálidit bargat.

SNPL doaimá gulahallangaskaoapmin gaskal sámí nuoraid ja Sámedikki. SNPL doaimá ráđdeaddi orgánan ja orgánan mii ovddida nuoraid áššiid Sámedikkis. Sii maid veahkehit Sámedikki nuoraidprofiillain ja nuoraidpolitihkain. SNPL:s lea sierra gulahallanolmmoš Sámediggerádis, ja nuoraidlávdegottis leat guokte čoahkkima jahkásaččat Sámediggerádiin. Sámedikki hálldáhus doaimá SNPL' čállingoddiin, ja jearaldagaid SNPL:i sáhtta hálldahusa bokte jearrat, dahje njuolga váldit oktavuoda SNPL' lahtuiguin.

SNPL:s leat vihtta fásta lahtu, geaid Sámediggeráđdi lea nammadan. Sii bohtet iešgudetge sámí guovlluin Norggas, ja leat gaskal 18 ja 28 jagi boarrásat.

Sámedikki nuoraidkonferánssa

Sámedikki vuosttaš jahkasaš nuoraidkonferánssa lágiduvvui Kárásjogas 2001:s. Fáttát dain iešgudetge nuoraidkonferánssain leat leamaš:

- Rasisma ja átesmielalašvuohta (2001)
- Nuorat ja stuorit oassálastin ja váikkuheapmi (2002)
- Sámi kultuvra vuovdemassii? (2003)
- Árbevierut vai modernitehta? (2004)
- Sámegiella, sámegiela hálldašeapmi ja sámegiela ovddideapmi (2005)

www.samediggi.no

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Sámi nuoraidorganisašuvnnat

SÁMI NUORAIDORGANISAŠUVNNAT doibmet sosiála, kultuvrralaš ja politihkalaš deaivvadanbáikin sámi mánáide ja nuoraide. Nuoraidorganisašuvnnain leat viiddis doaimmat, nu go giellabarggut, kultuvrralaš festiválat, faláštallan lágideamit, mátkkit ja diehtjuohkinbarggut. Okta dehálaš oktasaš ulbmil sámi nuoraidorganisašuvnnain, lea nannet ja ovddidit sámegea, kultuvrra ja identitehta.

Davvi Nuorra

Davvi Nuorra lea riikkaviidosaš organisašuvdna sámi nuoraide gaskal 13-32 jagi, mii ii leat belloatpolitihkalaš, ja mii lea oskkolaččat sorjjasmeahttun. Davvi Nuora ulbmil lea gaskkustit diehuid ja máhtu sámi nuoraide árgabeaivvi eallima birra, hukset oktiigulleašvuoda ja doahttalit nuoraide iežaset sámi identitehta ektui. Davvi Nuorra bargá earret eará sámi nuoraide máhttohuksemiin ja lágida kurssaid, konferánsaid ja bájiid.

Sámi organisašuvnnaid nuoraidlávdegottit

Sihke *Norgga Sámi Riikkasearvvis (NSR)* ja *Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvis (NBR)* leat nuoraide lávdegottit. NBR:a nuoraidlávdegoddi bargá vuosttázettiin sámi nuoraide boazodoalloáššiiguin. NSR:a nuoraidlávdegoddi bargá nuoraide politihkalaš áššiiguin NSR:s siskkobealde, eiseválddiid ektui ja maidái Sámedikki ektui.

Doajmmasiebrre Julev-Sabme (DSJ)

DSJ lea eahpepolitihkalaš organisašuvdna mii doaibmá julevsámi guovllus. DSJ bargá ovddidan dihte sámi mánáid ja nuoraide identitehta, ja lea lágidan geassedeaivvadeamiid mánáide. Mudui DSJ lágida jahkásaččat earret eará Hellemo Cup mii lea spábbačiekčan gilvu.

www.davvnuorra.org

www.nsr.no

www.nrl-nbr.no

www.dsj.no

Samisk oppvekst – Om tilbud til samiske barn og ungdom. Barne- og familiedepartementet og Sametinget 2003.

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Mánáid vuoigatvuodát

ON:A MÁNÁIDVUOIGATVUOĐAID KONVENŠUVDNA geatnegahtá riikka eiseválddiid iežaset guovllus doahhtalit ja dáhkidit konvenšuvnnas celkojuvvon vuoigtavuodaid juohke mánáid, vealakeahhtá man ge láhkái, beroškeahhtá máná duogázis, das máná gielas dahje váhnemiid gielas, oskkus, našunálitehtas, čearddalaš dahje sosiála duogázis.

Muhtin mearrádusat gusket sámi mánáid vuoigatvuodaide erenoamážit, erenoamážit artihkkal 2, 17 (d) ja 30.

Konvenšuvnna 2. artihkkal gieldá juohke ládje vealahit mánáid sin duogáža dahje gullevažvuoda dihte, nu go čearddalaš gullevažvuoda dihte. 17. (d) artihkkal geatnegahtá stáhtaid movttidahttit riikkaviidosas mediaid vuhtii váldit gielladárbbuid mat leat unnitlogujoavkkuid mánáin dahje álgoálbmogiid mánáin. Konvenšuvnna 30. artihkkal gusto erenoamážit sámi oktavuodaide. 30. artihkkal cealká:

«Dain stáhtain gos orrot čearddalaš, oskkolaš ja gielalaš unnitlogujoavkkut dahje olbmot geain lea álgoálbmotduogáš, de eai galgga mánát guhte gullet dakkár unnitlogujoavkkuide dahje álgoálbmogii hehttehuvvot vuoigatvuodaideaset, oktan earáiguin sin álbmogis, eallit kultuvrrastis, dovddastit ja doalahit oskkuset dahje geavahit gielaset.»

30. artihkkal mánáidvuoigatvuoda konvenšuvnnas lea sullasaš go Riikkaidgaskasaš siviilla- ja politihkalaš vuoigatvuodaid konvenšuvnna 27. artihkkal - sihke sisdoalu ja sániid ektui.

Mánáidvuoigatvuoda konvenšuvnna geatnegasvuodát vuodđudit dehálaš málle Norgga politihkkii sámi mánáid ektui, mii guoská mánáidgárddiide, vuodđoskuvlii, joatkkaskuvlii, mediaide ja eará surggiide gos stáhta eiseválddiin lea ovddasvástáduš.

Konvenšuvnna dohkkeheapmi ja vuhtiiváldin mearkkaša ahte eiseválddit fertejit hábmet bajásšaddanbirrasa vai sámi ja dáčča kultuvrras lea seamma árvu, ja leat seammadássásaččat nu guhkás go lea vejolaš. Dat mearkkaša ahte stáhta ferte álggahit positiivvalaš doaimmaid go dat lea dárbbalaš danin ahte ollašuhttit konvenšuvnna gáibádusaid.

Dilálašvuolta mas mánát ja nuorat bajásšaddet, mearriduvvo suohkanlaš mearrádusain ja fáldagaiguin. Dán dihte Mánáid- ja bearašdepartemeanta juohká dieđuid ja movttidahtá suohkaniid vuhtii váldit daid erenoamáš dárbbuid, vuoigatvuodaid ja beroštumiid mat sámi mánáin ja nuorain leat. Oassin dán doaimmas ahte oazžut suohkaniid vuhtiiváldit sin ovddasvástádušaid sámi mánáid ektui, lea departemeanta ráhkadan diehtogihppaga «Sámi bajásšaddan – fáldagat sámi mánáide ja nuoraide 2003:s». Gihpa lea sáddejuvvon buot suohkaniidda Norggas. Departemeanta ja Sámediggi leat ovttasbargan diehtujuohkingihppagiin. Ulbmil lea leamaš dat ahte ráhkadit buori diehtujuohkingáldu ja inspirašuvnna, ovddidit buriid bajásšaddanbirrasiid sámi mánáide ja nuoraide miehtá Norgga.

www.odin.dep.no/bld

www.samediggi.no

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

Mánáidgárddit

MÁNÁIDGÁRDELÁHKA CEALKÁ Ahte suohkaniin lea erenoamáš ovddasvástádus vai sámi mánáin ja nuorain lea mánnávuoda- ja nuorravuodaellin mii gievruhahtta sin sámi identitehta ja gullevašvuoda sámi servodahkii. Mánáidgárdelága 8. (3) oasis cealká ná: «Suohkaniin lea ovddasvástádus ahte mánáidgárddefálaldat sámi mánáide sámi guovluin lea vuodduvuvvon sámegeillii ja sámi kultuvrii. Eará suohkanat galget láchit dili vai sámi mánát sáhttet seailluhit ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra.»

Mudui čuožžu mánáidgárdelágas 2. oasis (4) ahte mánáidgárddit: «galget vuhtiiváldit mánáagi, doaimmahusdási, sohka-beali, sosiála, čearddalaš ja kultuvrralaš duogáža, nu go sámi mánáid giela ja kultuvrra.»

Odda rámmaplána mánáidgárddiid sisdollui ja doaimmaide čállojuvvui 1. b. njukčamánu 2006:s, ja boahhtá fápmui borgemánu 1. b. 2006:s. Sámi sisdoallu lea dehálaš oassi dan odda rámmaplánas.

Odne gávdnojit sullii njealljelogivihhta mánáidgárddi Norggas mat leat erenoamáš sámi mánáidgárddit, sihke suohkan- ja priváhta mánáidgárddit. Sullii 960 máná leat dáin sámi mánáidgárddiin, ja sis lea sámi sisdoallu mánáidgárddis. Muđui leat muhtin dábálaš dáčča mánáidgárddi main lea sámegeielfálaldat ja sámegeioloahpahuš sámi mánáide. Eanetlohku norgga mánáidgárddiin leat suohkanmánáidgárddit, muhto muhtin mánáidgárddit leat priváhta ja daid oamastit organisašuvnnat, ovttaskas olbmot ja searvvit. Mánáidgárddiin leat sámegeielat mánát, guovttegeielat sáme- ja dárogielat mánát ja dárogielat sámi mánát. Muhto sámi kultuvrra gaskkusteami, sámegeiela ja kultuvrra ovddideami, ja guovttegielalašvuoda leat olahán mángga ládje.

Sámedikkis lea ovddasvástádus juolludit sámi mánáidgárddiide ruđalaš doarjaga sin doaimmaide. Doarjaga ožžot sámi mánáidgárddit ja eará mánáidgárddit main lea sámi ossodat. Ulbmilin lea veahkehit mánáidgárddiid geavahit sámegeiela ja nannet sámi kultuvrra, ja mánáid sámi gullevašvuoda.

www.samediggi.no

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

GOVVA: MIHKKU SOLBAKK.

GOVVA: MIHKKU SOLBAKK.

Sámi allaskuvla

SÁMI ALLASKUVLA ásahuvvui Guovdageidnui 1989:s nannen ja ovddidan dihte árbevirolaš ja ođđaáigásaš sámi gelbbolašvuoda.

Odne lea Sámi allaskuvla áidna alitoahppo- ja dutkanásahus mii čuovvola sámi servodaga gáibádusaid. Sámi allaskuvla ja sámi dutkanásahus, Sámi instituhtta, ovttahttojuvvuiga 2005:s. Oktiibuot leat Sámi allaskuvllas ja Sámi instituhtas gávccilogi diedalaš ja hálddahušlaš bargi. Allaskuvlla stivrra ulbmil lea ahte Sámi allaskuvla ja Sámi instituhtta šattašeigga diedalaš universitehtan ovdal jagi 2011'.

Sámi allaskuvlla bargogiella lea sámegiella, sihke oahpahas, hálddahus ja bargiid ja studeanttaid gaskkas. Sámi oahpahas ja dutkan lea allaskuvlla diedalaš ja profesunella dovdomearka. Sámi allaskuvllas lea davviriikalaš, sámi ja riikkaidgaskasaš perspektiiva ja masa bohtet studeanttat buot njealji riikkain gos sámit orrot; Suomas, Norggas, Ruoššas ja Ruotas. Sámi allaskuvla maiddá ovttasbargá eará álgoálbmotásahusaiguin, mas deattuhuvvo ovttasbargu sirkumpolára guovlluin.

Oahpahas ja dutkan iešgudetlágan fágasurggiin allaskuvllas, nu go journalistihkas, teáhteroahpus, juoigan- ja sámi muitalanárbevierus, sámegielas, boazodoalus, duojis ja álgoálbmotkultuvrras. Eanas oahput leat čoakkálmassoahpahasat, gos studeanttat ožžot oahpahasu čoakkálmassain. Allaskuvllas leat sullii 200 studeantta jahkásaččat.

Olbmot sáhttet oahppat sámegiela jus čuvvot sámegiela álgokurssa mii lágividuvvo geaset, ja de lea dan mañnel vejolaš joatkit lohkat sámegiela dutkandási rádjái.

Ođđa oktasaš diedagárdin galgá ceggejuvvot Guovdageidnui. Das galgá Sámi allaskuvlla dáiguin seamma goavddi vuollái: Davviriikkaid Sámi Instituhtta, Sámedikki giella- ja oahpahasossodat, Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuodaguovddáš, Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš ja Sámi arkiiva.

www.samiskhs.no

Samene – en håndbok, Karasjok 2003

GOVVA: MIN ÁIGI.

GOVVA: MIN ÁIGI.

GOVVA: MIHKKU SOLBAKK.

Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuodaguovddáš

GÁLDU – Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuodaguovddáš lea ásahuvvon Goassin Norgga eiseválddiid olmmošvuoigatvuodapolitihkkii ja sámepolitihkkii, ja lea lasáhussan Norgga olmmošvuoigatvuodabirrasii. Gáldu višuvdna lea dat ahte galgá leat sorjjasmeahtun, áigejuovdil ja luohtehahti gáldun álgoálbmogiid vuoigatvuodaide ja sámi vuoigatvuodaide.

Guovddáža váldoáigumuš lea dat ahte lasihit dieđu ja áddejumi sámi- ja álgoálbmotvuoigatvuodaid birra. Guovddáš lea iešmearrideaddji ásahus, ja galgá buvttadit ja gaskkustit dokumentašuvnna ja dieđu sámi vuoigatvuodaid ja álgoálbmotvuoigatvuodaid birra. Juohkehaš gii ohcala dieđu álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra riikkasis ja riikkaidgaskasaččat, sáhhtá ávkkuhit guovddáža. Guovddáš lea Guovdageainnus, ja das leat golbma bargi.

Gáldu neahttabáikkis www.galdu.org gávdná varas oddásiid ja eará dieđuid máilmmi álgoálbmogiid birra. Neahttabáiki lea maiddái gáldun riikkaidgaskasaš ja riikkasis konvenšuvnnaide, julggaštusaide, proseassaide ja eará áššiide mat gusket álgoálbmogiidda. Guovddáš almmuha sierra áigečállaga, Gáldu Čála, álgoálbmot vuoigatvuodaid birra. Das leat áigejuovdilis fáttát mat meannuduvvojit fágalaččat alla dásis.

Guovddáža diehtopáhkka «Mii leat sápmelaččat» sisttisoallá fakta-árkkaid ja DVD vuododieđuiguin sápmelaččaid birra. Daid sáhhtá álkidit geavahit dakkár oktavuodain gos galgá sámi diliid birra čuvvet.

www.galdu.org
www.dep.no/aid
www.dep.no/ud

Davviriikkaid Sámi Instituhtta

DAVVIRIIKKAID SÁMI INSTITUHTTA lea čadnon Sámi Allaskuvlii Guovdageainnus. Davviriikkaid Ministarráddi ásahii instituhta 1973:s, manná go sápmelaččat ledje vuolgahan ášši. Instituhtta biddjui Guovdageidnui. Ministarráddi lea ovdal maiddá ruhtadan instituhta doaimma. Dál juogadit doaimmagoluid Davviriikkaid Ministarráddi, Oahpahuš- ja dutkandepartemeanta (Norga), Oahpahušdepartemeanta (Ruotta) ja Oahpahušministeriija (Suopma) sierra julggaštusa ja sohppojuvvon juogadeami vuodul.

Davviriikkaid Sámi instituhta ásehemiin ráhkaduvvui vuoddu sámi dutkamii sámi jurddašeami ja dárbbuid ektui. Dat attii maiddá vejolašvuoda duddjot sierra sámi gelbbolašvuoda sierranas fágaide. Odne leat sullii guoktelogi dutki geat čadahit dutkanprošeavttaid giella-, servodat- ja vuoigatvuodadutkamiid. Dutkan čadahuvvo ovtasbargguin eará dutkan- ja oahpahušsáhusaiguin main lea miehtásámi ja riikkaidgaskasaš vuolggasadji.

Sámi dutkan lea boahpteáiggi sámi servodatovdáneami eaktun. Juohke álgoálbmot-servodagas lea dárbu duddjot iežas máhtolašvuoda ja gelbbolašvuoda. Ovdánahttit riikkaidgaskasaš álgoálbmotdutkan lea instituhttii dehálaš áigumuššan.

Instituhta dutkamiid almmuhit vuostazeittiin Diedut čálaráidduin. Sámi diedalaš áigečállaga almmuha Davviriikkaid Sámi Instituhtta ovtas Sámi allaskuvllain ja Tromssa universitehtain.

Lea dál plánemin cegget oktasaš deidagárdima Guovdageidnui. Seamma goavddi vuollái šaddet Davviriikkaid Sámi Instituhtta, Sámi Allaskuvla, Sámedikki giella- ja oahpahušossodat, Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuodaguovddáš, Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš ja Sámi Árkiiva.

Govva: Min Áigi

Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš

BOAZODOALU RIIKKAIDGASKASAŠ FÁGA- JA GASKKUSTANGUOVDDÁZA ásahii Gielda- ja guovlodepartemeanta 2005:s hálddahaslaš orgánan sierranas fápmudusaiguin. Guovddáza doaimmaáigodat lea vuos gaskaboddosaš. Guovddáš lea biddjon Guovda-geidnui. Das lea beaivválaš jodiheaddji gean stivra nammada.

Fága- ja gaskkustanguovddáš lea iešmearrideaddji ásahus mii galgá bargat dainna ahte bisuhit ja ovdánahtit bastevas boazodoalu davviguovlluin – ja nannet ovttasbarggu boazodoalli álbmogiid gaskkas. Guovddáš galgá maiddái áimmahuššat boazodoalu árbevirolaš máhtuid, ja ovddidit dieđu ja áddejumi boazodoalu ektui. Fága- ja gaskkustanguovddáš galgá maiddái addit fágalaš ja hálddahaslaš veahki Boazodoallo-álbmogiid Máilmmisearvi ja dan riikkaidgaskasaš doaimmaide. Guovddáš galgá doaimmainis joksat boazodoalliid, almmolaš eiseválddiid, dutkan- ja fágabirrašiid, organisašuvnnaid ja ovttasbargo-orgánaid Norggas ja eará riikkain.

Guovddážiis lea vidaolbmo stivra golmmain sadjásaččain. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta nammada stivrra jodiheaddji ja stivralahtuid ja sadjásaččaid ovttasrádiid Boazodoalloálbmogiid Máilmmiservviin. Stivralahtuid evttohit Boazodoalloálbmogiid Máilmmisearvi, Sámi Allaskuvla – Davviriikkaid Sámi Instituhtta, Tromssa universitehta Arktalaš biologiija ossodat, Sámiráddi ja boazodoallosearvvit Norggas (Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi), Suomas (Suoma Boazosámit rs), Ruotas (Ruota Sámiid Riikkasearvi) ja Ruoššas (Ruošša Boazogeahččiid Searvi).

Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš raportere jahkásaččat Bargo- ja searvadahttindepartementii.

www.reindeercentre.org